

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

Marek Kaasik

**ARHITEKTUURI-AJALOOLINE ÜLEVAADE JA
EHITUSTEHNILISE SEISUKORRA HINNANG**

**VANA-VARBLA MÕISA ABIHOONE :
SÕIDUHOBUSTE TALL/ KUTSARI KORTER**

Aida kinnistu, Varbla küla, Varbla vald, Pärnumaa

2012/2013 õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise
täiendkoolituskursuse lõputöö

Tallinn 2013

Sisukord:

1. Sissejuhatus	lk 2
2. Varbla mõisa ajalooline ülevaade	lk 3
3. Vana-Varbla mõisa hoonestuse kujunemine	lk5
4. Mõisa abihoone: sõiduhobuste talli ja kutsari korteri ehituslugu	lk 9
5. Hoone ehitustehnilise seisukorra hinnang	lk 17
6. Kandekonstruksioonide parendusettepanekud	lk 25
7. Väärtuslikud hooneosad ja detailid	lk 28
8. Ettepanekud esmasteks töödeks hoone säilimise tagamiseks	lk 30
9. Hinnang kavandatavale hoone funktsioonile ja tegevusele	lk 32
10. Alternatiivettepanek hoone restaureerimiseks ja funktsiooniks	lk 33
11. Kokkuvõte	lk 34
12. Kasutatud kirjandus ja allikmaterjalid	lk 36

Lisad:

Lisa 1. Kinnistu plaan

Lisa 2. Kinnistu 316 Vana-Varbla mõisa tehingud

Lisa 3. Fotod Vana-Varbla mõisast

Lisa 4. Mõisa inventariseerimise plaan ja foto 1977.a.

Lisa 5. Hoone ehitusetapid

Lisa 6. Hoone olemasoleva olukorra plaanid

Lisa 7. Hoone vaated fotodel

Lisa 8. Konstruksioonid fotodel

Lisa 9. Väärtuslikud ehitise osad ja detailid fotodel

Lisa 10. Kavandatava renoveerimisprojekti perspektiivvaade

1. Sissejuhatus

Käseolevas töös käsitletav objekt on Vana-Varbla mõisa kompleksi kuuluv abihoone, endine sõiduhobuste tall koos kutsari korteriga. Juurdehituse osa valmimine on dateeritud kivisse 1905. a., kuid põhimahult on hoone rajatud 19. saj II poolel. Vana-Varbla mõisa peahoone on hävinenud. Säilinud on mitmed kõrvalhooned, millest ükski (sh uuritav hoone) ehitismälestistena riikliku kaitse all ei ole. Töös käsitletav ehitis asub Aida kinnistul (vt lisa 1 Kinnistu plaan) katastrinumbriga 86301:005:0264, Pärnu maakonnas, Varbla vallas Varbla külas. Ligipääs kinnistule on mahapöördega Audru-Tõstamaa-Nurmsi teelt (maantee nr19101) ca 300m järel (vt kaart 1).

Kaart 1. Varbla küla, Varbla vald, Pärnumaa; Väljavõte Regio AS Eesti kaart 2012;

Objekti valiku kriteeriumiks oli eelkõige ajaloolise hoone hästi säilinud ja vähe muudetud ehituskehand, selle seotus kunagise mõisaga, kuid ka hoone ajaloolise osa väärtuse kaardistamine ning teadvustamine vastukaaluks unustamisele ja eiramisele.

Töö autor on esivanemate kaudu Varbla küla piirkonnaga tihedalt seotud. 1920. aastal Muhust saabunud uusmaasaajate hulgas olid autori vana-vanemad, kellele jagati Vana-Varbla mõisa hobusekoplist maatükk talu rajamiseks, mis on siiani perekonna aktiivses kasutuses.

*Aerofoto 1; Vana-Varbla mõisasüda ja uuritav abihoone; Autori poolt mõisa vare punktiiriga peale markeeritud ja uuritav hoone punasega tähistatud.
Aluskaart : Maa-ameti geoportaal: <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>*

2. Varbla mõisa ajalooline ülevaade

Peale Ristisõdijate vallutusretke 13.saj esimesel poolel alustasid Ordu ja Saare-Lääne piiskopkond endale kindlustatud tugipunktide rajamist. Moodustati vasallkonnad, mis koosnesid püsivalt kohale jäävast sõjalisest liikmeskonnast. Tasuks sõjalise kaitse eest läänistati vasallkonna juurde maid, tavaliselt keset kohalikku talurahvaasustust.

Nii hakkasid läänihärrad (feodalid) 13. sajandil nendele maadele rajama mitmesuguseid hooneid, mis kujutasid endast talurahvalt maksudena kogutavate andamite vastuvõtmise kohtasid ehk alloode. Toetudes feodaalsele maaomandusele, nõudsid feodaalid talupoegadelt loonusrenti (viljamaks, karjakümnis) ja sundisid neid töötama linnuste, kirikute jm. vajalike hoonete ehitamisel.

Hiljem kujunes lisaks aidataoliste hoonetele juurde ka veskeid, et andameid ümber töödelda. Nii kujunesid välja omamoodi majandamiskeskused koos talupoegadelt ära võetud põlispõldudega ja muu vajaliku maa ja metsaga. Rahulikemate aegade saabudes kolisid läänisaksad oma lossida kaitsvate müüride vahelt suveks maamajapidamistesse, mille tarbeks ehitati lisaks majapidamishoonetele ka sobivad elamud nn Herberged (Häärber). Selliselt kujunes andameid koguvast alloodist põllumajanduslik suurkäitis- mõisakompleks. Tollased mõisahooned olid ehitistena tagasihoidlikud, ühekorruselised, keskmes asuva

mantelkorstnaga puitehitised. Nn mõisakompleksi kuulusid ka mitmed abihooned: aidad, tallid, laudad. Tihti asetsesid need suletud hoonete kogumina nn. karjakastellina.

14. sajandil pidi piiskopkonna Lihula Amet, mille alla kuulusid ka Varbla (Werpell v. Warpel) alad, hakkama raha ja sõjaväe puudusel raskendatud andamite kogumise tõttu maid läänistama ka eraisikutele. 1382 a. läänistati suured territooriumid Mandri-Eesti läänealadelt neljale vasallperekonnale. Varbla alad läänistati Fahrenbachide vasalliperekonnale, kes rajas kindlustatud mõisahooned ka Varblasse. Varbla mõisa (siin veel jagamata hilisem Vana-Varbla mõis) mainitakse esimest korda 1426 aastal seoses varatülidega. Ilmselt varasem hoonestus hävis Liivi sõja ajal 16.saj ja pragusele kohale rajati hooned 17.saj alguses kapten Nils Baneri poolt. Kaartidel leidub Werpell kohanimega 1704 aastal (aluskaart 1650 a.) Saaremaa kuberner ja P.J.Jaquesi koostatud Lääne-Eesti saarte kaardilt (*Geographisk Charta öfwer Provinzien Ösell, med dhe där intill Gränzande Orter EAA.308.2.28*). Tegemist on meresõidu kaardiga ja Varbla tuulik on kaardile märgitud kui merele nähtav orienteerumiseks oluline maamärk. Autor on Varbla tuuliku ülemisel 4. platvormil viibinud ja sellelt ulatus merele nägema vaatamata kõrgeks kasvanud metsale.

Mõisnikuid on Varblas elanud läbi aegade mitmeid (vt. Lisa 2: kinnistu 316 Vana-Varbla tehingud). Kuulsaim neist olid perekond Nasackin, kes hoidis mõisa suguvõsa valduses (perenimed küll vahetusid) kuni 1919 aasta mõisa võõrandamiseni Eesti Vabariigi poolt.

1799 a. jagati Varbla mõisamaad päranditüli tõttu vendade Adam Gustav von Nasackini ja Magnus Reinhold von Nasackini vahel. Viimane saab Varbla mõisa ja vennale rajatakse Uue-Varbla mõis, mis on tänaseni säilinud (mälestise reg.nr. 16878). Sellisena tekivad siiani kohanimedena kasutatavad Uue-Varbla ja Vana-Varbla. Varbla vana mõis kaotas selle jagamise tõttu hulga majandatavaid maid ning lisaks otsustas Vene tsaar Paul I tülide käigus samuti Nasackinitele kuuluva Saulepi mõisa maad riigistada.

Mõisa kaasomanikeringi on kuulunud ka mitu naist: Johanna Luise (Jeanette) von Pröbsting (1795-1885), kes oli Adam Gustav von Nasackini ja Anna Sofia Elisabeth von Tiesenhhauseni (abielus Nasackin) tütar ning ka Sophie von Pröbsting (endine Hamm), kes ostab mõisahooned oma abikaasalt!

Vana-Varbla mõisnikud fotodel:

Johanna Luise (Jeanette) von Pröbsting
1795-1885

Friedrich Gerhart Wilhelm von Pröbsting
1780-1846

Gustav Adolf Daniel von Pröbsting
1824-1888

Foto: Varbla Muuseum MTÜ
Maximilian Valentin von Cube
1866-1945

3. Vana-Varbla mõisa hoonestuse kujunemine

Ajalooallikatest võib lugeda, et mõisa härrastemaja oli rajatud keskaegse aida müüridele. Viimane mõisnik Maximilian von Cube on kohalikule metsaülemale Postile 20 saj. alguses rääkinud järgmist: „ ...mõis on puumaja, keskajal ehitatud, kuid alumine osa, need mõisa keldrid, lasevad oletada õige kõrget vanadust. ... Need (keldrid) on hästi kõrged ja ruumikad ning mitmesuguseks otstarbeks ehitatud. Ühel seesmisel keldriuksel on joonistus, mis kujutab neidu ja noormeest tule ääres. Joonistusstiili järgi on see 16. ehk 17 sajandil tehtud. ... tähelepanu äratas keldri isesugune plaan. Järele vaadates jõudsin otsusele, et siin kinni müüritud ruumid on.“¹

¹ Lili Karla päevaraamat. 1922 avaldatud . Viljariik II, Hanila ja Karuse ajalooradadel, lk 84; Hanila Muuseumi Selts

Mõisa keldrit kasutati vangikongidena talurahva rahutuste ajal 1858.a. Suure tõenäosusega on keldrid pinnase all säilinud ja vajaksid täpsemaid uuringuid.

Varbla mõisa hoonestuse paiknemist võime vaadelda alates 18.saj. I poole külvikaardilt (vt kaart 3), kuhu on peale kantud mõisa peahoone, kõrval asuv valitsejamaja, karjakastell ja eemal asuv tuuleveski. Sellel kaardil käesolevas töös uuritavat sõiduhobuste tallihoonet peale kantud ei ole, kuid see võib ka abihoonet ebaolulisuse tõttu (külvimaade kaart) olla jäänud kaardile kandmata.

Kaart 3. Werpell Hoff külviväljade kaart, Hanila kihelkond, Läänemaa Eestimaa rootsiaegsed kaardid, 18.saj algus ; EAA.1.2.C-IV-193

Küllaltki täpse hoonestuse ülevaate annab aga 1874. a. koostatud kaart (vt kaart 4 lk 7). Siin on selgelt näha mõisakäitis oma täies hiilguses. Kaardilt võime loetleda järgnevad hooned: häärber, valitsejamaja, sõidu tall ja tõllakuur (käseolevas töös uuritav hoone), triiphoone (ka elamise ruumid), ait, kuivati koos aidaga, kelder, karjakastell (tall, laut, küün), tööriistakuur, laut, pumbamaja, parkaed, tuulik (hollandi tüüpi?), möldri elumaja ja laut/ küün Järgmisel lehel kuvatavalt kaardilt puudub mõisale kuulunud saeveski, mis asub mööda alleeteed 500 m läänes ja „lustlahoone“, mis asus veskist ca 300 m põhja pool.

Kaart nr 4. Aluskaardina kasutatud: Blatt 1-Alt Werpel; Vana-Varbla mõis, Hanila kihelkond, mõisamaade hindamistoimikud, EAA 2486.1.3171

A-häärber, B-valitsejamaja, C-sõidu tall ja tõllakuur (käseolevas töös uuritav hoone), D-triiphone (ka elamise ruumid), E-ait, F-kuivati koos aidaga, G-kelder, H-karjakastell (tall, laut, küün), I-tööriistakuur, J-laut, K-pumbamaja, L-parkaed, M-tuulik, N-möldri elumaja, O- laut/ küün

Mõisasüdames asuvaid hooneid on aegade jooksul ümber ehitatud, muutunud on kasutusotstarve ja osa on aja jooksul hävinenud. Mõisa häärber (vt lisa 3 fotod 1, 2 ja 3) seisis peale 1919.a. riigistamist valdavalt tühjana, mõningatel andmetel oli selles püütud pidada kooli. Autor siiski kahtleb selles, kuna algkool oli mõisale lähedal (500m) olemas juba 1857. aastal ja ehitist kasutati veel 20. saj lõpus kooli abihoonena. Mõisa peahoone lammutati 1938. aastal (vt lisas 3 foto 4) peale väiksemat põlengut ja lammutamise käigus saadud ehitusmaterjali kasutati Varbla algkooli ehitamisel. Kooli on laiendatud hiljem mitmes järgus ja praegu on selles toimiv Varbla põhikool.

„1939 kevadel alustati uue maja ehitustöödega. Suurem osa puit- ja kivimaterjali saadi endise Vana-Varbla mõisahäärberi lammutamisest“¹

Suulise pärimuse kohaselt valmis samadest 1939. aasta mõisahoonetele kuulunud palkidest jms materjalist lisaks koolile elumaja külavanemale.

Abihooneid on alates mõisa 1919 a. rekvireerimisest kasutatud erinevatel otstarvetel. Nii olid mitmed hooned 1920-ndatel uusmaasaajatele esialgseks eluasemeks, kolhoosiajal aga kasutusel mitmete abi- ja hoiuruumidena. Nii on valitsejamaja olnud alates 1919 aastast metsäulema elumaja, nüüd Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) looduskeskus, mis rekonstrueeriti tundmatuseni 2010 aastal. Varemtena on maastikul nähtavad hollandi tüüpi kivituulik, karjakastell. Teised hooned on leidnud suuremal või vähemal määral oma funktsiooni kohalike elanike tarbeks.

Tänaseni on säilinud mõisakompleksist suuremalt osalt kõik 1977.a. mõisa inventariseerimisel üles kaardistatud (vt. Lisa 4) ja pildistatud hooned. Sellele lisandub veel hollandi tüüpi veski (varemetes) juurde kuulunud möldri maja (hävinud) ja säilinud saeveski, mida 1977.a. üles ei inventeeritud.

Lisaks hoonetele on mõisasüdames säilinud parkmets, mis on looduskaitse all (*Vana-Varbla mõisa park KLO1200065*). Varasemalt, 1874.a. kaardilt (kaart 4 lk.7) näeme mõisapargi kohale tehtud kirjet *obstgarden* ehk puuviljaaed. Park on mitmest küljest piiratud kiviaiaga, kunagine pargiteedevõrk on hävinenud. Puude liigirikkus on suur (71 liiki), valitsevateks puudeks on harilik pärn, harilik vaher ja harilik tamm. Uuritava hoone kinnistul asuvad kolm väärtuslikumat puud: valge mooruspuu (*Morus alba*), kanada lodjapuu (*Viburnum lentago*) ja harilik robiinia (*Robinia pseudoacacia*)². Autoril on nende täpne asukoht siiski teadmata.

¹Varbla kooli ajalugu; <http://www.varbla.edu.ee/?id=3&keel=ee>

² Eesti pargid II, lk 300, grupp autoreid; Varrak 2012.

4. Mõisa abihoone: sõiduhobuste talli ja kutsari korteri ehituslugu

4.1. Nime lugu ja ehitusperiood

Käesolevas töös uuritav sõiduhobuste talli ja tõllakuuri hoonet on aja jooksul mitmeti nimetatud: sõidu tall, sõiduhobuste tall, mõisa tall, tõllakuur / kutseri korter ning kolhoosi ajal söödaköök laudaga ja kuni tänapäevani ait laudaga. Nüüd ja edaspidi kasutan valdavalt terminit Hoone.

Mõisasüdame lähedale alustati suuremate abihoonete rajamistega peale pärisorjuse kaotamist 19.saj. ja sellele järgnenud õiguslikke muudatusi (talurahva seadused), kui mõis pidi hakkama iseseisvalt põllumajandustootmisega tegelema. Tavaliselt rajati sõiduhobuste tallid mõisahäärberi tsooni ja tööhobuste tall tööhoonete tsooni. Sellesse (19 saj. keskel) perioodi jääb karjakastelli ehitus ja eeldatavalt on sellel ajal ehitatud ka uuritav Hoone. Mõisade rekvireerimise varade loetelu aktis kuupäevaga 23. juuni 1920.a. Hoone ehitamise aastarvu dateeritud ei ole, kuid enamik maakivist abihooned on ehitatud ajavahemikul 1849 (*karja talitajate maja*) kuni 1898 (*kuivatuse maja*)¹. Arvestades asjaolu, et hoone on joonestatud 1874. aasta kaardile, võime eeldada, et Hoone ehitati 19.saj. keskel.

4.2. Arhitektuurne kirjeldus ja materjali kasutus

Algne talliosa on maakividest massiivsete seintega hoone, mis kaetud küllalt lameda (ca 30°) puitkonstruktsioonis viilkatusega, mille katusekatteks laast. Müürid on vuukide osas laialt krohvitud ja dekoreeritud kivikildudest lihtsa mustriaga (vt Lisa 7). Fassaadil ja nurkades on jõulised krohvitud paekivist liseenid. Suured ukseavad läänefassaadis on kaetud paekivist kõrge kaarsillusega, aknasillused on paekivist murtud kaarega sillus, milles viiteid neogootile. Avade ääred ja sillused on nähtavalt olnud krohvitud ning samuti kivikildudega dekoreeritud. Talli aknaid säilinud ei ole, kuid nende stiilist annab aimu 20.saj alguse foto (vt foto 1).

Esialgne hoonemaht oli põhiplaani väiksem (19x13m) kui praegune säilinud maht (vt. Lisa 5- Hoone ehitusetapid). Põhimahule ehitati 20. sajandi alguses juurde eluase (kutsari korter) ja hoone mõõdud said pikkuses 10m juurde. Juurdeehituse osa otsast eraldi sissepääsuga, samuti maakivides kapitaalne juurdeehitus. Juurde ehitatud elamise osa on põhiplaani mitmetoaline (3 suuremat jaotust) ja suure keskse leivaahjuga ning see osa on dateeritud (1905) otsafassaadis ukse kohal olemasse raidkivisse. Paljuski jäljendati juba olemasoleva hoone stiili. Kuna tegemist oli eluruumidega, ehitati see parem ja väärrikam, kasutati paremat materjali. Nii on juurdeehitus tehtud lõhutud maakividest ja kasutatud kollast tellist. Otsaviilul on allosas kollastest tellistest astmeline vahekarniis (Lisa 7, leht 1- Vaade põhjast).

¹ Vana-Varbla; Mõisate likvidatsiooni toimikud 03.1920-03.1922; ERA.1550.1.202

Kutsari korteri kohta on tegemist uhke ilmega ehitisega, pilastrite, karniisidega ja neogootilike akendega, mida ääristatud hambulise ladumisviisiga kollaste tellistega. II korruse ruum 10 on valgusküllane mitme aknaga pööningualune. Akende rohkuse otstarve jääb veidi arusaamatuks ja aknad kannavad fassaadis pigem stilistilist eesmärki.

Foto 1. Kutsar hobusega 20.saj alguses. Taga uuritav hoone. MTÜ Varbla Muuseum.

Vanema hoonestuse põhjapoolne seinaviilung on vaadeldav pööningul (vt foto 2), kus on näha otsaviil ümmarguse aknaga, mis dekoreeritud väljaspoolt krohvivuugis kivikildudega. Ümmarguse akna osa dubleeriti juurdeehituse otsaviilul. Peale juurdeehitust ulatus nüüd hoone keskele jäänud viiluosa katusepinnast ca 40-50 cm kõrgemale, olles ka tulemüüriks ning rõhutades sellega, et tegemist on samas siiski erinevate hoonetega (tall ja eluase).

Foto.2. Varasema ehituse otsaviil pööningul ruumis 10. Autori foto

Selgelt eristuvad ehitusetapid ehitusstiilis ja materjalikasutuses. Vanema hoone müürid on laotud töötlemata maakividest, uuem osa ehitati murtud kividest. Siilused on vanemas osas laotud väljast paekividest ja seest punase tellisega. Elamuosa sillused ja aknaraamistused on müüritud kollasest savitellisest.

Foto 3 .Ehitusetappide vaheline vuuk, erinevad stiilid ja materjal. Autori foto.

Ka akende stiilis on olnud erinevus, kui vanema hooneosa aknad on 20. saj alguse pildil (vt foto 4) on nähtavad neogootilikus stiilis, mitme kaarduva jaotuspuuga kaunis aknaraam, siis 1905.a. juurdeehituse aknad tehti mõnevõrra lihtsamad, 6 ja 10 ruudujaotusega (vt foto 5) Erinevused kahe hoonestuse vahel on selgelt vuugiga eristatud ja nähtavad müüritisid idafassaadis (vt foto 3).

Foto 4. Fragment algsest aknajaotusest fotolt 1.

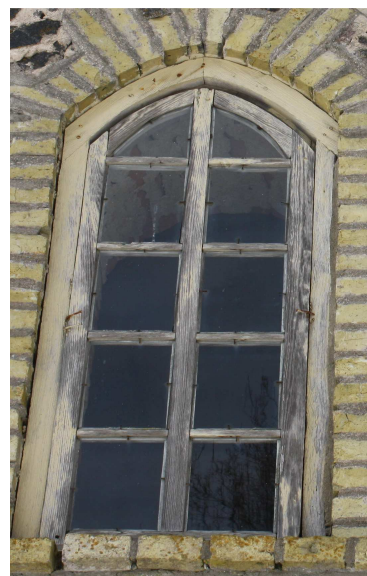

Foto 5. Juurdeehituse aknajaotus. Autori f.

Katusekate on olnud algselt laastukatus. Tuulekasti moodustas teravaks saetud sarikaots, mis oli kaetud laudisega ja mõjus räästas vähemassiivsena (triibuna). Veel 1975. aasta mõisa ülevaatus protokollist¹ loeme, et hoonet kattis laastukatus. Ilmselt vahetult peale 1975.a. kaeti katus kohe ka tsementplaatidega – Eterniit. Koos eterniitplaadi paigaldusega lammutati vana põhjaviilu osa madalamaks ja katused erinevate hoonete kohal ühendati.

Hoone paigutus mõisahäärberi suhtes polnud hästi valitud, sest tõllaga pidi mõisasüdames tegema suure kaare, et küla või kiriku suunas sõitma hakata. Liigutavate teede võrk paistab hästi välja mõisasüdame kaardilt (vt kaart nr 5).

Sellel plaanil on selgelt näha hoone taga eraldatud plats kus sai hõlpsasti hobuseid välitingimustes sõiduks ette valmistada ja korrastada. Kiviaiaga piiratud territoorium on nähtavalt loetav ka täna (vt Lisa 9 foto 21). Platsilt sai mööda teed liikuda tiigi äärde, kus oli võimalik hobuseid pesta või joota. Tiigi kaldal oli ka eraldi pumbamaja, kuid ei ole teada, kuhu vett täpsemalt pumbati, eeldatavalt ainult tiigist välja.

Kaart nr5. Maaiüksuste hindamise plaanid. Koopia kaart aastast 1925.a. ERA.62.22.16554

¹ Vana-Varbla; Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Pärnu rajoon. V. Ranniku. Tallinn 1977 ERA.T-76.1.3211; ftp://195.80.111.130/pub/HTTP/Fotokogu/P3320/Vana-Varbla_mois.pdf

4.3. Hoone plaanilahendus ja ruumide ajalooline kasutus

Algselt oli hoone põhiplaanilt 3-osaline, mõõtmetega 19x13m (vt. Lisa 5: Hoone ehitusetapid). Ei ole välistatud, et ka varasemal hoonejärgul oli sissepääs otsast avanedes ruumi 7. Selline ava võib selguda ruumi 7 seinavoodri laudise eemaldamisel.

Ruumis nr 7 hoiti nii mõisniku tõlda kui ka saani jm selle juurde kuuluvaid esemeid, ruumis 8 olid aga sõiduhobused. Ruumid 7 ja 8 on olnud omavahel ühendatud, kuid hiljem seoses sihtotstarbe muutustega (ilmselt kohe laudaks), suleti ruumide 7 ja 8 vaheline ava (vt foto 6). Rumides 7, 8 on vahelaed lastud allapoole ilmse sooviga paremini pööningule heinu mahutada. Algselt on laetalad asunud müürilati peal, mitte praeguses asukohas müüri sees.

Foto 6. Suletud ava ruumide 7 ja 8 vahel. Autori foto.

Ruum 9 on toiminud kuurialusena, mis on kahelt poolt suurte tiibustega, võimaldades hobustega sõita ka hoonesse ja sellest läbi (analoog rehealusega) ning kus toimus halva ilmaga hobuste rakestamine. 20.saj alguses Eesti Vabariigi ajal hoiti selles ruumis rehepeksumasinat (mõisalt rekvireeritud) ja pakuti külale rehepeksuteenust (vt foto 7). Rehepeksumasina majandamisega seotud koosolekuid peeti Hoone ühes eluruumis (*mõisa korter*)¹.

Kohaliku pärimusloo kohaselt lammutati ruumi 9 ühe poole kaarsillus just rehepeksumasina hoidmiseks kuid vanem fotomaterjal ja hilisem silikaatkivi parandus seda ei kinnita ja pigem on tegemist hilisema traktori või selle haagise poolt silluse pihta sõitmisega.

¹ Vana-Varbla Masinaühistu pea- ja juhatuse koosolekute protokolid 1921-1924; ERA.90.1.864.

Rehepeks Vana Varblas

Foto 7. Rehepeks 1920-1930 aastatel. Foto MTÜ Varbla Muuseum

Juurdeehituse käigus 1905 pikendatakse hoonet põhjasuunas ja rajatakse ruumid 1-6 (vt. Lisa 5- Hoone ehitusetapid). Selle käigus tehakse uus ava ruumide 6 ja 7 vahele ning ruum 6 planeeritakse koheselt aidaks. Selles ruumis (6) hoiti väärtuslikumaid mõisniku hobuste juurde kuuluvaid tarvikuid: sadulat, paremaid ohjesid, range, bleede jms. Varguste kartuses on on ruumile 6 paigaldatud aknale A13 ogadega sepi-strellid (vt foto 8). Ruum 5 muutub aja jooksul abiruumiks ja aidaks ning veidi hiljem koos funktsioonimuutusega ilmuvad sinna lihtsamast stiilist sepi-svõred. Kutsari elamine pidi seega toimuma algselt ruumide 1-5 ja hiljem ruumides 1-4. Ruumi oli küllalt ja ilmselt koosnes kutsari pere rohkematest inimestest, kes võisid samuti olla mõisa teenistuses.

Eesti Vabariigi algusaastatel (1920-l) elasid hoones mujalt Eestist tulnud nn uusmaasaajad nagu teisteski mõisa kõrvalhoonetes.

„... mõis on asunikele välja jagatud. Need on siia aga talupoja haisu toonud. Teed on kinni kasvanud, ilupuude oksad murtud, põõsaste peal kuivab räbal pesu, nagu meeldetuletuseks, et ka inetuid asju leidub siin päikese all.“¹

¹ Lilu Karla päevaraamat. 1922 avaldatud . Viljariik II, Hanila ja Karuse ajalooradadel, lk 85; Hanila Muuseumi Selts

Foto 8. Sepisvõred aknal A13 ja detaili suurendus. Autori fotod

Peale sõda oli kutseri korter (ruumid 1-6) osaliselt kasutusel veel loomalauda söödaköögina ja see eeldas pliidi olemasolu, mis pidi asuma ruumis 5. Sellel viitab slepeühenduse koht läbi seinahajule (vt. Foto 9). Sama ruumi laed ja talad on nõgised kas tulekahjust või on pliit suitsu sisse ajanud, peale mida on seinad üle lubjatud. Pliidist ruumis 5 pole midagi järele jäänud.

Foto 9. Slepeühendus ahjuga ruumis 5, lubjatud seinad. Autori foto.

Ruumi 9 kaarsilluse S-2 lammutamine oli vajalik heinte sisseveoks traktori või järelkäruga kolhoosi ajal, et sealt edasi hõlpsalt pööninguni jõuda. Pigem oli tegemist õnnetu pihtasõiduga. Jälgede järgi otsustades langes koos kaarsillusega maha ka osa seina müüritisest, mis hiljem taastati silikaattellistega. Sümmeetriliselt ruumi 9 teises otsas idafassaadis on säilinud algne sillus S-1, mis annab ettekujutuse ka lammutatud esifassaadi kaarsillusest.

Mõisavarade inventeerimise aktis 20.12.1918 seisab kirjas, et mõisal oli 2 sõiduhobust ja 3 sälgu. Sõiduhobuseid hinnati kõrgelt – 300 Marka tükk, kui tööhobuse (13 tükki) hinnaks määrati kõigest 60 marka. Nimekirjas leidub ohtralt hobusesõiduks vajalikku, millest sõiduvastust hoiti osaliselt uuritavas hoones: *9 sõiduvangert, 5 saani, 4 nahkrangid leidega, 2 sõidu ohjad, 6 valjad* jne. Tööhobuste varustus on mainitud eraldi: *6 kahe hobuse töö vangert, 4 ühe hobuse töö vangert, 8 rege, 15 palgi kelku* jne.¹

Kogu hobuvarustuse ladustamine uuritavas hoones vaevalt toimus, kuna füüsiliselt polnud sellises koguses hobutarvikute jaoks ruumi. Mitmesuguste hobutarvikute riputamiseks on ruumis 8 seina sisse müüritud poolpalgid – kokku 3tk (vt fotod 10 ja 10a). Poolpalkidel on näha tapiavad, kus olid riputamiseks sobivad konsoolsed puitvarnad.

Foto 10. Müüritisese sees olevad poolpalgid hobutarvikute riputamiseks. Autori foto

*Foto 10a.
Rangid leidega;
EPM 360:28/a-c E 118:28/a-c*

¹ Vana-Varbla mõis ; Läänemaa, Mõisate likvideerimise dokumendid 1918-1921; ERA.58.4.1032

Samal perioodil (võimalik peale II Maailmasõda kolhoosi asutamisega), kui Hoone tall ehitati ümber laudak ja elukorterist sai pliidiga söödaköök, suleti ruumide 7 ja 8 vaheline uks ning tehti sigade väljalaskmiseks kiviaiaga piiratud alale uus ava hoone tahaküljele (vt lisa 8 foto 6).

Suurte kolhoosilautade ehitusega aastatel 1970-1980 lõpetati tallis laiem loomade pidamine ja Hoone on leidnud kasutust metskonna (tänapäevane RMK) hoiuruumidena, millest märke näema seal ka täna.

Aastatel 2010/2011 koos kõrval asuva valitsejamaja (RMK) rekonstrueerimisega koostatakse Pärnu EKE Projekt AS-i poolt välisabi toetusrahadega Hoone rekonstrueerimise projektdokumentatsioon, muutmaks hoone RMK Varbla Looduskeskuseks. Tänapäevaks on rekonstrueerimisplaanid peatatud seoses RMK kavaga koondada Varbla looduskeskus ja tegevus viia üle Matsalu looduskeskusesse.

Viimastel aastatel on looduskeskuse perenaine korraldanud abihoones lastele loodusteemalisi loenguid ja tutvustanud mõisa ajalugu.

5. Hoone ehitustehnilise seisukorra hinnang

Hoone on alates 1919. a. olnud Metskonna (ka metsaülema) elamu (endine valitsejamaja) juures kasutusel abihoonena asjade hoiustamiseks; Tallide osa viimane kasutus oli laudana. Kütet pole elamise osas olnud väga pikka aega, millele viitab põõningule pikali lükatud korstnapits ja üle korstnalõõri ehitatud uus katusekate. Ka nüüdne RMK pole Hoonele õiget rakendust leidnud ja seda piisavalt viimasel ajal korrastanud.

5.1. Vundament

Hoone on rajatud põllukividest (graniitrahnudest) madalvundamendile. Vundamendi laius vahetult korteri seinamüüri all on ca 1m ja moodustab 20cm maapinnas kõrgemal olles madala sokli. Sokli pealne eenduv osa on olnud mördiga kaetud, kuid nüüd vihmavee eest kaitsmata (vt foto 11). Elamu osa juures on soklis regulaarselt paigutatud aluspõranda tuulutusavad (vt foto 12). Vundamendi rajamissügavuse ja täpse seisukorra kindlakstegemiseks tuleb vundament vanema hooneosa ja lisaks uuema osa nurgast lahti kaevata. Suuri vajumisi vundamendi osas, mis oleks tekitanud varinguid, täheldada ei saa. Ka ei ole müüritisse tekkinud pragude tekkepõhjused seotud vundamendi kandevõimega.

*Foto 11. Ühendusnurk sokli, sein ja liseeniga.
Autori foto.*

*Foto 12. Põranaalne tuulutussava.
Autori foto.*

5.2. Seinad ja avade sillused

Müüritis on korteri osas ehitatud (1905 a) lõhutud maakividest ja seinapaksusega ca 80 cm, vanemas osas ümarkividest ja kohati laiem 80-90cm. Elamuosas (ruumid 1-5) on kiviseinad seest lubimördiga krohvitud, talliosas krohvimata.

Hoone nurkades ja lääne ja põhja fassaadide keskele on tellistest, vanemas osas paekividest laotud dekoratiivsed pilastrid. Mitmes kohas on pilastri ja sein vahel pragu, mis on põhjustatud erinevate kivimaterjalide müüriiga ebapiisavast sidumisest (vt lisa 8 f.5). Lääne fassaadis silluse S-2 ümbrus on uuesti üles laotud silikaadist tellistega (vt foto 13), pilastrile ja müüritis on tehtud parandusi tsemendiseguga (vt foto 14, 15).

Foto 13. Müüriparandus silikaattellistega. Autori foto.

*Foto 14. Tsementmördi tarandustega pilaster.
Autori foto.*

*Foto15 Tsementmördi parandustega müüritis.
Autori foto.*

Hoone põhjafassaadis (otsasein) on mitu pikemat vertikaalset pragu (vt lisa 8 fotod 1-3). Need ei ole seina läbivad praod, kuna puuduvad märgid müüripragudest II korruse ruumis 10. Põhjafassaadi vasakpoolse pilastri servast vertikaalselt kulgev pragu on läbiv ja nähtav ka ruumis 1 (vt lisa 8 foto 4) . See pragu on tekkinud pilastri halvast sidumisest seinamüüritisega.

Otsafassaadi ohtrate pragude põhjuseks on vundemendi liikumine, mis on tekkinud järgmistel põhjustel:

- a) puud on kasvanud hoonele liiga lähedal, mida on näha 1977 a. fotolt (vt lisa 4 f.2) ;
- b) vundamendi rajamissügavus madal ja on toimunud külmakerked;
- c) vihmavesi on katuselt sattunud müüritise sisse ja on toimunud müüri pealmise vooderdise lõhki külmumine;
- d) veetoru kaevetööd 2010 aasta suvel on tehtud hoonele liiga lähedalt ja kaevik pole peale tööde lõppu korralikult tihendatud ning on toimunud pinnase kandevõime vähenemine kuni tihenemiseni;
- e) vihmavesi on uhtunud kandepinnast koos loetletud tegevusega punktis d)

Pragude tekkimine punktis d) ja e) välja toodud asjaoludel on kõige tõenäolisem. Pragude servad on teravad ja kõrvalt edasise lagunemise jäljed veel puuduvad, mis oleks vanema prao puhul iseloomulik (vee ja külma prao kõrvalt lagunevad mört ja kivid kukuvad välja).

Hoone idafassaadi akna A-11 alusesse müüritise ossa on pääsenud vesi ja uhtunud siduva lubimördi vuukidest ja seinast välja (vt fotod 16, 17).

*Foto 16. Tühjaks uhtunud müüriosa A-11 all.
Autori foto.*

*Foto 17. Tühjaks uhtunud vuugid müüris.
Autori foto.*

Hoone korteri vaheseinad on tehtud tahutud palkidest ja pealt lubjatud. Ruumide 1 ja 2 ning 2 ja 3 vahelised seinad on tehud puitplangust ja pealt viimistletud peerumatil lubikrohviga (vt lisa 8 foto7). Ruumi 6 palkseinad on viimistlemata ja heas korras (vt lisa 8 foto 8).

5.3. Sillused

Hiljem rajatud hooneosa sillused kui ka akende raamistused on tehtud kollasest savitellisest. Tellised on heas seisus ja püsivalt müüritises. Avade sisemised küljed on laotud punasest tellisest. 1905.a. rajatud ehituseosa sillused on püsiva kandevõimega ja vaid peaukse kohal põhjafassaadis on silluse lukukivi nihkunud müüriprao arenemise tagajärjel välja (vt foto 19). Vanemas hooneosas on kasutatud silluste konstruktsioonis välimises kihis paekivi ja sisemises laotises punasest savist telliskive. Selle hooneosa aknasillused on koos vahelae madalamaks laskmisega ülaosas kinni laotud ja paigaldatud madalamad aknad. Sillustes on vuugisegu sademetega suures ulatuses välja uhtunud.

Foto 18. Sillus A14 kohal.

Foto 19. Sillus VU kohal ja välja nihkunud tellised.

Ruumis 7 olev suurim, 3m kaarsillus on heas korras ja stabiilne (vt lisa 8 f.9). Ruumi 9 kuurialuse kivisillusel S-1 on lubimört sademetega praktiliselt välja pestud ning stabiilsus tagatakse vaid kaarefektiga (vt foto 20).

Lõunafassaadi läbimurre ja puitsillus S-3 on tehtud millalgi hiljem juurde. Puitsillus S-3 on ebapiisava kandevõimega: välimine puittala on kõrgusega $h=18\text{cm}$, seesmine puitplangu kõrgus $h=7\text{cm}$. Lõunafassaadi puitsilluse S-3 kohal olevas müüritisel on tugevaid lagunemismärke (vt foto 21).

ETTEVAATUST: Sillused S-1 ja S-3 ruumis 9 koos külgneva müüritisega on varisemisohtlikud.

Foto 20. Varisemisohtlik sillus S-1 ruumis 9. Autori foto.

Foto 21. Varisemisohtlik sillus S-3 ruumis 9. Autori foto.

5.4. Põrandad

Elamuosa (kutsari korteri) sokliosas on väga hästi säilinud aluspõranda tuulutused, mis on näriliste sissetungi kartuses kiviga vms suletud. See viitab, et põrand on algselt rajatud taladel alt tuulduvana, alumises osas musta laudisega, täidise (soojustus) ning peal põrandalaudis. Hoone uurimise ajal põrandaid ei avatud.

I korruse põrandad korteri osas on visuaalsel hinnangul ja tugevat õõtsumist arvestades mitterahuldavas olukorras. Ruumis 3 on näha seinaviimistluskrohvi alumise osa paiknemise põhjal, et esialgne põrandakonstruktsioon on asunud kõrgemal. Põrandalaud on kõikides ruumides vahetatud.

Ruumis 7 on valatud betoonpõrand ja see on ilma suuremate kahjustusteta. Ruumides 8, 9 põrandad pole teada, kuid eeldatav põrand on munakividest laotud või tambitud pinnas.

5.5. Vahelaed

Vahelaekonstruktsiooniks on kandvad talad mõõduga ca 20x20cm, mis toetuvad kiviseintes olevatesse pesadesse. Talade peale on asetatud ülekattega lai (24....30 cm) laudis paksusega ca 25-30mm (vt foto 23). Talade samm on ruumide lõikes varieeruv, olles valdavalt 1,2....1,3m, ruumis 7 on tala samm 2,5m. Vahelaetalad ruumides 1-3 on millalgi vahetatud ja heas seisus. Ruumis 5 on nähtav puitu kahjustava seen levik (vt foto 22). Visuaalsel hinnangul on tegemist puitu kahjustava seenega majakoorik (*Coniophora puteana*¹).

Seenkahjustusega laelaudade osas on talade alla paigaldatud turvavad toepostid. Talade peal olev seenlevikuga laelaudis tuleb eemaldada. Talade olukord alumises pinnas on hea ja peale laudise eemaldamist hinnata tala seisukord tervikuna arvestades tekkivaid koormusi II korrusel. Võimalusel laetalad säilitada.

¹Konsulteritud fotode põhjal Tallinna Tehnikaülikooli professor Urve Kallavusega

Foto 22. Seenkahjustus laelaudadel ruumis 5 ja laetala toetav turvapost. Autori foto.

Rumides 7, 8 on vahelaed lastud allapoole ilmselt sooviga paremini ülakorrusel sööta (heinu) mahutada. Ruumis 8 on suurte talasillete tõttu paigaldatud iga tala all 4 posti (16x16cm), mis toetuvad kõrgemale kivialusele. Selles ruumis on peetud pikemat aega loomi ja talastik on niiskuse tõttu ning lämmastiku mõjul pehkinud ja kandevõimet kaotamas (vt foto 24). Ruumi 7 vahelaetalade olukord on hea, kuid talade samm on ebapiisav täiendavaks koormamiseks II korruse tasandis.

Kui fassaadis olevad aknad A19-A11 ja A14, A15 otsustatakse taasavada algses kõrguses, tuleb vahelagi tõsta müürilati kohale või peale. Selle tööga kaasneb katuse toolvärgi ümberehitus.

Foto 23. Vahetatud laetalad r.2. Autori foto.

Foto24. Laetalad r.8. Autori foto.

5.6. Katus

Katuse räästapärilin (müürilatt), toolvärk ja sarikad on hästi säilinud. Heas olukorras on ka enamused penne kui ka katusekatte roovitis. Sarikad on mõõdus $b=16\text{...}18\text{cm}$ ja $h=16\text{...}20\text{cm}$. Sarikate samm on 1,3m. Puidust tuulutuskorstnate juures on katuse läbisadamise tõttu pennid kahjustunud ja 4tk läbi vajunud, üks penn on purunenud (vt foto 26). Penne on kõrvalt toetatud ümarpuidust materjaliga. Toolvärgi lahendus (vahelael tala-post-pärilin) on mõõtmetes $16\times 16\text{cm}$, kinnitused kahelt poolt poste kobadega. Toolvärk on hilisemalt juurde tehtud koos eterniitplaadi paigaldusega ja koormuste suurenemist arvestades ning väga heas olukorras ja kahjustusteta (vt foto 25 ja lisa 8 foto 14). Katusekonstruktsiooni ehitusel tervikuna on kasutatud sobivate mõõtmetega ja korralikku puitmaterjali ning katusekonstruktsioon tervikuna on hea. Vahetamist vajavad üksikud sarikate otsad müürilati kohalt väljapoole ja pennid.

Katusekattena on algselt paigaldatud puitlaast, mis katkeb varasema ehitusosa otsaseina kohalt. Samuti on üksikuid auke laastukatuses. Laastule on peale paigaldatud asbestisisaldusega tsementplaadid Eterniit, eeldatavalt 1980-ndatel. Selle töö käigus on otsustatud kahe ehitusetapi vaheline seinaviil madalamaks lammutada ning teha ühtne hoonet kattev katus (Vt lisa 8 f.13). Ilmselt on samal ajal lammutatud ka korsten. Suuremaid läbisadamise kohti põhikatusel ei ole, kuid vesi pääseb katusekonstruktsioonidesse ja põõningule järgmistel põhjustel ja kohtades: puuduv harjaplekk, puidust tuulutuskorstnad ja nende ümbrus, avatäiteta katuseuuk.

Foto 25. Toolvärk r. 7 kohal. Autori foto.

Foto 26. Läbivajunud pennid r. 8 kohal. Autori f.

5.7. Korsten ja ahi

Korstna pitsi osa on lammutatud, kuid jala osa on visuaalselt heas korras ja ilma läbiva nõgita. Lõõriuuringud korstna kasutamiseks on vajalikud. Korterite keskel on savitellistes suur leivaahi. Visuaalselt tundub ahi väga halvasti seisukorras: mitmest kohast lõhki ja kivid maha kukkunud.

Foto 26. Lõhkine leivaahi r. 2. Autori foto.

Foto 27. Korstnajaalg ja lammut.korsten r.10. Autori foto

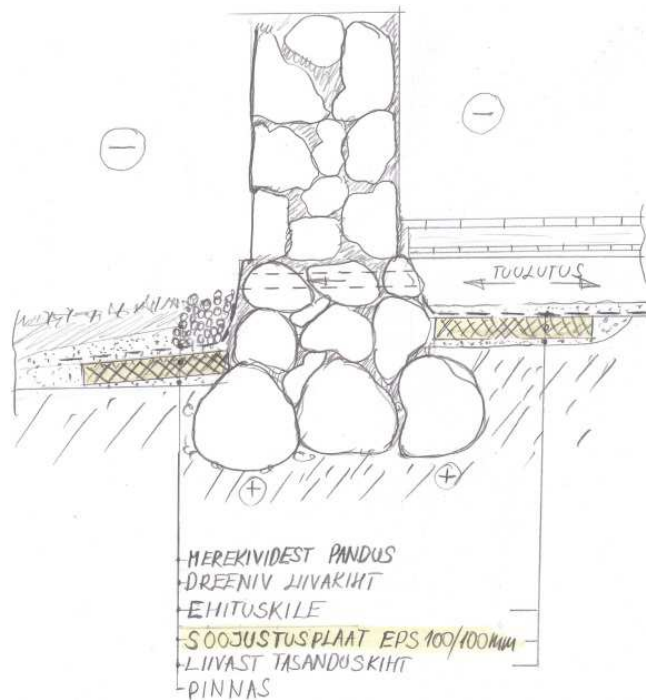
5.8. Eriehitusosad

RMK hoone (valitsejamaja) rekonstrueerimise käigus 2011. a. rajati hoone tarbeks uus elektri maakaabel ja veetorstik. Veetoru on toodud läänefassaadi keskosasse müüri seinasse äärde, veesisend on teostamata. Kanalisatsioonivarustus puudub. Elektri kaabel on toodud läänefassaadi müüritise lähedusse.

6. Kandekonstruktsioonide parendusettepanekud

6.1. Vundament.

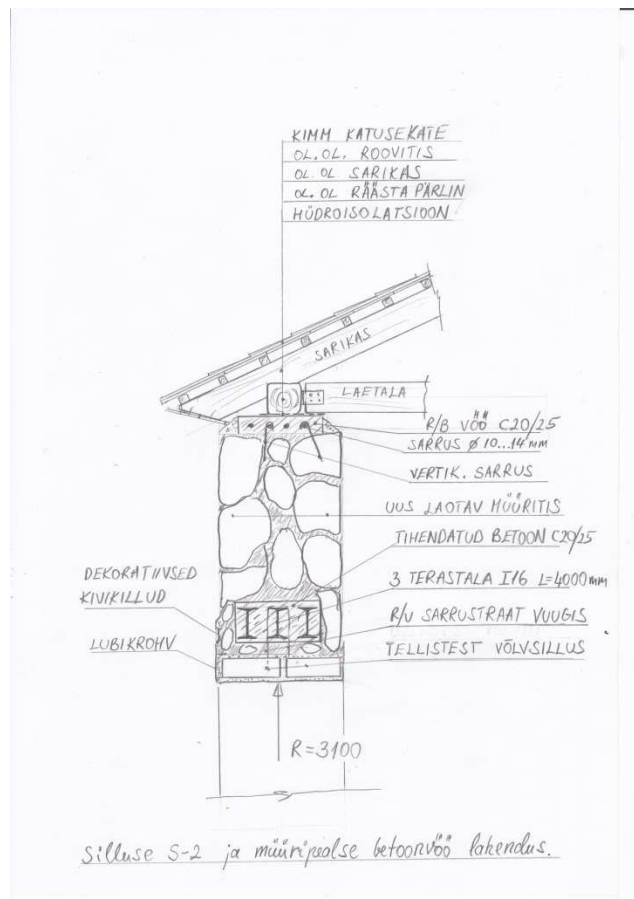
Hoone vundamendile külma kergete vältimiseks paigaldada horisontaalne 100mm soojustusplaat EPS200 koos kile ja mineraalse tagasitõitega (vt joonis 1). Vältida vundamenti lahti kaevamist korruga suures pikkuses, optimaalne kaevu pikkus on 3-4m. Kaevamine ei tohi minna sügavamale kui aluskivide pealmine pind ehk nn taldmiku ülemise servani. Seisukoht on, et täiendavat vundeerimist pole vajalik teostada, kuid avamisel parandada kividevahelisi vuuke lubimördiga. Koos lahtikaevamisega teha vajalikud kommunikatsioonide sisseviigid.

Joonis 1. Kütmata hoone vundamendi kaitsmine külma kergete vastu. Autori joonis.

6.2. Müüritis

Hoone müüritiste stabiilsust on vaja parandada eelkõige ruumi 9 ulatuses. Selleks valada müüride peale raudbetoonist jäikusvöö (vt joonis 2). Seda nii välisseinte osas kui ka põikseinale ruumide 8-9 vahel. Parim on seda teha koos katuse remondiga, mille käigus katusekonstruktsioon tungidega järk-järgult vöö valamiseks üles tõsta. Nurkade ühendamise r/b vööga teha vertikaalselt ja diagonaalselt vuukidesse viidava armatuurvarrastega. Selliselt tagatakse parem nurgapilastrite ning lõunafassaadi seina püsivus. Samuti jagatakse vööga katusele tulevad koormused ühtlasemalt seinale, vähendades sellega avadele S-1, S-2 ja S-3 langevaid koormusi. Sillused S-2 ja S-3 teha uued nõ peidetud terastalaga vahetult taastatava kaarsiluse (S-2) ja olemasoleva puitsilluse S-3 kohale. Raudbetoonist jäikusvööle asetada isekleepuv külmpaigaldatav bituumeni baasil hüdroisloatsioonilint (N: ÖKOBIT) ning kinnitada keemiliste ankrutega räästapärilin vööle, kuhu omakorda toetuvad sarikad.

Joonis 2. Silluse S-2 ja müüritise betoonvöö põhimõtteline lahendus. Autori joonis.

Ruumi 9 teha uus terastalaga sillus S-2. Terastala paigutada laotava müüritise sisse ja katta vaadeldavad pinnad täielikult maakividest voodriga. Terastalade vaheline osa tihendada õhukindlalt betooniga. Terassilluse alla laduda tellistest (kasutada lammutamisel tekkivat silikaatkivi) uus võlviga sillus sama kõrguse ja raadiusega nagu ruumi 9 sümmeetriliselt vastasseinas asuv sillus S-1.

Müüride praod täita (injekteerida) peent täitekivi fraktsiooni (kuni 2mm) sisalduva lubimördiga kasutades selleks kas pahtlipumpa või vuugipüstolit. Kõik praod sulgeda.

Vahelaed ja katus.

Madalamaks laotud akende taasavamiseks talli osas tuleb olemasolev vahelagi lammutada ja tõsta see tagasi oma esialgsele kõrgusele müüri latil peale. Ruumide 8 osas on laetalastik enamuses pehkinud ja kasutuseks materjalina kõlbmatu. Vahelaetalade silled on ruumis 8 suured (8,6m ja 11,5m). Sillet vahelaetaladel vähendada plaanilahenduses kandeseina planeerimisega, toepostidega või laetalastiku süsteemiga. Teiste ruumide vahelae talastiku puitmaterjal taaskasutada, toolvärk vastavalt uuele kõrgusele ümber ehitada. Sarikad ja latid on heas seisundis, vahetamist vajavad üksikud sarikate otsad ja pennid lakas (pööningul ruumis 11).

7. Väärtuslikud hooneosad ja detailid

Hoone tervikuna omab väärtust kui ilma suuremate väliste ümberehitusteta säilinud Vana-Varbla mõisakompleksi kuuluv abihoone, mida on võimalik restaureerida mõistlike kuludega. Hoone teeb väärtuslikuks keskkond ja maastik, kus see asub. Maastiku struktuur ja vaated ei ole risustatud. Hoonele lähenedes on tajutavad mõisa allee, teedevõrk, hoonest avanevad vaated mõisa teistele abihoonetele, mõisa pargile, põldudele või vanematele hoonetele (kuni 1940 a.). Selline säilinud keskkond tõstab hoone ajaloolist tajutavust ja väärtust.

Väärtuslikud hooneosad on kõik hoone säilinud kivi- ja puitkonstruktsioonid: maakivivundament, maakividest seinad (s.h. säilinud vuugikrohv koos dekoratiivse kivimustriga ümber müürikivide ja avade), kõik avade tellis- ja paekivist kaarsillused s.h. akende A20, A11, A14 ja A15 kohal olevad sillused müüritises, avade ja hoone nurkade pilastrid. Samuti omavad ajaloolist väärtust aknad A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A12 ja A13, välisukse VU leng (vt lisa 7 Hoone vaated fotodel ja lisa 9 Väärtuslikud detailid ja ehitusosad).

Akade A1, A2, A6, A7, A8, A12, A13 lengid on vanemad ja hoone algupärased osad, aknaraamid on hiljem asendatud. Sellele viitab lengi küljes leiduvad sepishingede vastused-kandurid, raamil sepishinge kinnitusjälj puudub. Ka puidu kulumisaste on selgelt erinev. Aknad A3, A4 ja A5 on tänu viilualusele asukohale hästi vastu pidanud ja algupärased.

Foto28. Algne aknaleng koos sepishinge kanduriga. Autori foto.

Foto29. Säilinud ukسلengVU ja selle valgusakna osa. Autori foto.

Säilitamist väärib loomadele (sigadele) mõeldud väljapääsu luuk idafassaadis (vt lisa 9 f. 6).

Interjööris on väärtuslikud varatud palkseinad ja plankudest tehtud seinad (vt lisa 9 f. 19), säilinud taladel puitvahelagi ruumis 5 ja 6 (vt foto 30), algupärased siseuksed (U1, U2, U3, U4) koos sepi slukkude ja –hingedega (vt lisa 9 f. 15-18), puidust sisemised aknalauad, lihtsepi võred akendel A2 ja A12, keerukam sepi võre aknal A13 (vt lisa 9 f.20), siseseiinte krohvviimistlus, leivaahju kuju ja tööpõhimõtted, puidust sarikad ja pennid, ruumis 8 sisse müüritud poolpalgid 3tk, algne puitpõrand on ruumis 3.

Foto 30. Ruum 3: plankudest sein, lubikrohvitud seinad, gootilik aken A8;

Foto 31. Pööninguruum 10, aknad A3-A5, puidust sarikad ja pennid. Autori fotod 30,31.

Foto 32. Ruum 2: Uksed U3 ja U1, puitmatil krohv. Autori foto.

Foto 33. Ruum 6, sepi strellid A13, tahatud palkidest vahesein. Autori foto.

8. Ettepanekud esmasteks töödeks hoone säilimise tagamiseks

Tööd kuuluvad omaniku poolt tehtavate hoone kohustuslike hooldustööde hulka, tagades olemasoleva olukorra säilimine ja hoone edasine kahjustumine.

8.1. Üldist

- a) Lukustada sissepääsu ukсед, et vältida vandalismi, vargusi jms.
- b) Paigaldada hoonesse kõrvalasuvast RMK looduskeskuse hoonest (valitsejamajast) õhuliiniga automaatse tulekahjusignalisatsiooni ja valvesüsteemi laiendustsoon või paigaldada autonoomne GSM-l põhinev tulekahjuhäire- ja valvesüsteem.

8.2. Välimised tööd

- a) Klaasida fassaadis olevad katkised aknad (vt foto 34);
- b) Uukonstruktsiooni aken katusel sulgeda klaasidega, et vältida sademete pääs pööningule (vt foto 35);
- c) Paigaldada harjaplekk täies hoone pikkuses ja sulgeda veekindlalt korstna koht katuse tasapinnal (vt foto 36);
- d) Likvideerida katuse tuulutavad kui potentsiaalsed läbisadamise kohad ja sulgeda need betoonist katuseplaaditükkidega (vt foto 37);
- e) Teha regulaarselt hoone ümber võsaraiet ja niitmist.

*Foto 34. Klaasita aken ruumis/
Veekahjustus. Autori foto.*

*Foto 3. Klaasimata aken katuseuugis;
Veekahjustus. Autori foto.*

Foto 36. Puuduv harjaplekk;
Veekahjustus. Autori foto.

Foto 37. Märgumine tuulutuskorstna kohalt pennile.
Autori foto.

8.3. Sisemised tööd:

- a) Likvideerida hoone pööningul ruumis 10 asuv puiste (vt foto 31) ja lammutatud korstna kivid. Koormuse vähendamine ruumide 5 ja 6 vahelaes tagab vanale talastikule parema püsivuse.

TÄHELEPANU: selles tsoonis on vahelaes seenkahjustus ja laudis võib olla pehkinud ning kaotanud kandevõime. Töö tegemisel kasutada respiraatorit.

- b) Likvideerida vahelaes seenkahjustus- majakoorik. Seene liigi täpsel määramisel ja likvideerimisel kasutada spetsialiseerunud firmat (N: Antivamm OÜ). Vahelaes laudis selles osas füüsiliselt demonteerida lõigates kahjustatud laud kuni järgmise talani läbi, korjata kõik osad (s.h. saepuru) kokku ja põletada. Kõik ruumis 5 sennkahjustuse tsoonis olevad ning kahjustuse kõrvallöövis asuv laudis töödelda Boracol 20-2Bd (peale kandmine vastavalt ohutuskaardile) ja hoida jälgimise all avatuna. Hiljem võib paigaldada eemal pööningul olevad samaväärsed seal ladustatud laudise.
- c) Likvideerida pööningult vanad heinad ja puhastada prahist kuni laudiseni.
- d) Lõhkuda välja salved ja latrid ruumis 8 ja puhastada põrandad sõnnikust kuni mineraalse pinnaseni (munakivi või kruus).

TÄHELEPANU: ettevaatust postide lammutamisel, need on kandvad ja toetavad talasid. Näha ette uus talade toetus vahelaes lammutamiseni.

9. Hinnang kavandatavale funktsioonile ja tegevusele

Hoonele on koostatud 2011.a. Pärnu EKE Projekt OÜ poolt ja Euroopa Regionaalarengu Fondi finantseeringu kaasaabil rekonstrueerimise projektdokumentatsioon¹

Projekti eesmärk on olemasolevast *laut-aidast* ümber ehitada RMK Varbla Looduskeskus. Hoone I korrusele on planeeritud ekspositsiooniruumid (ruumid 8 ja 9), õppeklass, töökabinet ja mitmed abiruumid, II korrusele on planeeritud suur seminariruum koos köögi ja mitmete abiruumidega ning mitu aktiivtegevuse ruumi. Funktsioon on antud mitmeotstarbeline võimaldades korraldada näitusi, töötubasid, õppetööd kui ka seminare.

Hoonele ei ole projekti raames tehtud arhitektuur-ajaloolisi eritingimusi ja selle tegmist ei ole nõutud Varbla Vallavalitsuse poolt väljastatud projekteerimistingimustes.

Projekt näeb ette suuremahulist ümberehitust ja lammutamist. Nii on projektikohased lammutatavad ja demonteeritavad osad: katus, vahelaed, siseseinad, põrandad. Samuti lammutatakse projektikohaselt läänefassaadi silikaatkividega parandatud seiniosa pooles ulatuses (vt lisa 10 Projekteeritud hoone perkpektiivvaade).

Kõik avatäited kuuluvad projektis demonteerimisele. Hoonest on planeeritud säilitada vaid raudkivist välismüürid ja sedagi mitte täies ulatuses. Demonteeritavale puitmaterjalile on näidatud taaskasutus mitmetes samuti projektis lahendatud abihoonetes: väliköök, koda ja välikäimla/kuur.

Säilitatava ja renoveeritava müürkehandi sisse ehitatakse uus kahe korruseline senisest kõrgem hoonemaht, seinamaterjaliks mitmekihiline lamellpalksein ja katuse osas puittkarkassi kaetud laudvoodriga. Katusekatteks on planeeritud lame betoonist katusekivi. Autori arvates on üllatav, et projektis puudub viide ja seosed hoone ajaloolisele taustale mõisa südames. Vaatamata asjaolule, et hoone ei ole ehitismälestisena kaitse all, on hoone sedavõrd suures mahus ümberehitamine ajaloolisi detaile hävitav ja kultuuripärandit rikkuv tegevus. Planeeritud funktsioon (suured seminariruumid) ei mahu ajaloolise olemasoleva hoone kehandisse, planeeritud kaasaegse soojapidavuse saavutamiseks ette nähtud lahendused on kallid ja ajaloolisi detaile hävitavad (akende demonteerimine). Projektikohase lahenduse eesmärk soojapidavuse osas jääb ikkagi saavutamata suurte külmasildade tõttu kivimüüritisel. Väliste kivimüüritisega ühenduses olevad põikseinad jäävad arvestatavaks külmasillaks ja võivad tekitada kondentsvee tõttu niiskuskahjustusi.

Kokkuvõttes on ettepanek ja ka otstarbekam ehitada planeeritud funktsioonide ja ruumivajaduse katmiseks vabale territooriumile uus kaasaegstele nõuetele vastav hoone.

¹RMK VARBLA LAUT-AIDA RENOVEERIMINE LOODUSKESKUSEKS, Varbla küla, Varbla vald, Pärnumaa; Töö nr. 11066

10. Alternatiivettepanek hoone restaureerimiseks ja funktsiooniks

Ettepanek on hoone säilitada senisel kujul ja koostada mõõdukas ajahorisondis restaureerimisprogramm, jaotades tööd võimaluste kohaselt mitme aasta peale. Esimeses järjekorras ja võimalikult kiiresti tuleb teha esmased tööd hoone säilimiseks vastavalt ptk. 8 esitatule, et peatada edasine hoone kahjustumine. Koostada hoone restaureerimisprojekt arvestades ptk. 7 märgitud hoone väärtuslike detailide säilitamise ja eksponeerimisega. Hoone müürid vajavad tugevdamist (ptk. 6), vuukimist ja sobimatud silikaatkividest parandused tuleb asendada samas stiilis loodusliku kivimüüritisega.

Vanema müüriosa aknaavad taastada esialgses mõõdus ja tellida uued, gooti stiilis (vt foto 4) akna jaotusega avatäited. Algse kuju ja detaile säilitanud aknad restaureerida.

Välisüksed teha hoonele sobivalt diagonaallaudisega kaetult, põõnade ja sepishingedega, kuid soojustatud konstruktsioonis ja õhutihedad.

Katusekonstruktsioon vajab koos vahelagedega eraldi konstruktiivset läbilahendamist. Ettepanek on vahelagi tõsta kõrgemale, räästapärilini või müüri peale, mis võimaldab avada seinas algsed aknad õigele kõrgusele. Odavam võimalus on jätta vahelagi tõstmata ja aknaid kaarsilluste alla mitte avada. Aknad teha madalamad, kuid ühtlase esialgse laiusena 120cm. Sillused eksponeerida ja sekundaarkivi aknapetikus krohvida. Mittesobivad silikaattellisest parandused rajatava silluse S-2 kõrval vahetada välimises kihis graniitkivivoodriga muu seinaga samas stiilis. Puitkonstruktsioonide detaile taaskasutada maksimaalselt. Ideena kaaluda olemasoleva laastukatuse eksponeerimist seest ja paigaldada olemasoleva eterniitplaadi asemele uus katusekate (katusekivi Minster või puidust kimmid), tekitades selliselt topeltkattega katuse.

Sisemistes lahendustes kasutada säästavaid ehituslahendusi. Siseseintes teha peergudest matil krohviparandused ja värvida lubivärvidega. Siseüksed, palkseinad puhastada ja õlitada linaõliga, paigaldada uued pindmised lukustussüsteemid (vanad lukud säilitada). Siseviimistluses kasutada naturaalseid krohve ja värve.

Põrandakonstruktsioonid pinnasel teha uued vastavalt funktsioonile, kuid eluumide 1-6 ulatuses taastada alttuulutusega puidus põrandakonstruktsioon. Selle põrandakonstruktsiooni alumises nn musta laudisena taaskasutada olemasolevat kahjustusteta põrandalauda.

Leivaahju halva olukorra tõttu ja ruumiplaneeringu paremaks paigutamiseks ahi lammutada. Korstnajälg säilitada ja ahi markeerida võimalusel põrandal põhitoonist erineva tooniga. Korstnapits katusel taastada analoog kuju põhjal. Uue küttekolde (N: malmist ahi/kamin) puhul paigaldada korstna sisse metallist lõõritoru, mis parandab lõõri tuleohutust.

Idapoolsel kinnistu küljel taastada olemasolevatest maakivist piirdeaiad ja tekitada sellega piiratud hooviala. Samal küljel teha mõõdukas puude raie sobivate vaadete saavutamiseks.

Hoone uueks funktsiooniks pakub autor hooajalise (kevad-sügis) majutusteenuse osutamise jalgrattaga matkajatele. Nimelt asub hoone lähedal (200m) Audru-Tõstamaa-Nurmsi teele, mis on rahvusvahelise jalgrattatee võrgustiku *EuroVelo route 13* osa. Viimastel aastatel on jalgratastele sobilik ja romantiline tee Haapsalust- Pärnusse jalgrattamatkajatele populaarseks muutunud ning matkajaid läbib seda teelõiku märgatav hulk (*autori tähelepanek*).

Hoone ruumid 1-6 (kutseri korteri osa) saab kohandada neljaks eraldiseisvaks ööbimistoaks, mille kohal olevasse ruumi 10 pääseb väiksema sisetrepi kaudu. Ruum 7 jagada iseteenindusega köögiks ja pesemisruumiks. Ruumi 8 planeerida söögisaal-puhkeruum ning ruumis 9 saab hoida lukustatud uste taga jalgrattaid ning vajadusel neid hooldada/remontida. Pööning ruumide 7, 8 kohalt üles välja teha avatud õhuruumiga (eksponeeritud laastukatus).

Sellise kasutusfunktsiooni eeliseks on, et hoone osasid pole vajalik talvisteks tingimusteks soojapidavaks renoveerida (aknad, seinad ja katuslagi) ning sellega saab paremini esile tõsta detailide algupära. Uued rajatavad konstruktsioonid (põrandad, välisused) teha mõõdukalt soojapidavad. Jahedamate ilmade kütteks piisab lihtsasti paigaldavatest elektriradiaatoritest seinale ja õhksoojuspumba paigaldusest ruumi 8 (kompressor ruumi 9) või kamin/ahjust. Paksud maakividest müürid pakuvad suvel meeldivat jahedust. Selline kasutus ei välista samas teistsuguse majutuse pakkumist või muude ürituste korraldamist hoones.

Ühtlasi on hoones võimalik tutvustada Vana-Varbla mõisa ajalugu ja leida aktiivsemat kasutust pargile (piknik, haruldasemate puuliikide markeerimine, linnuvaatlus jms.).

11. Kokkuvõte

Vana-Vabla mõisa peahoone on hävinenud ja säilinud hoone kannab endas kogukonna ajaloolist mälu ja sümbolset tähendust ajaloolisest mõisakompleksist. Tegemist on rikkumata ajaloolise paigaga – Vana-Varbla mõisasüdamega ning on oluline, et seda teadvustataks, hoitaks ja kantaks ajas edasi. Koha ajaloolise tähtsuse esiletõstmine ja teadvustamine loob tugevama paikkonna identiteedi ka kohalikule elanikkonnale, tõstes nende eneseväärikust.

Ajaloo tutvustamist ja teadvustamist saab teha muidugi ka muuseumis, raamatutes või ka looduses infotahvlitega, kuid füüsiline hoone looduses oma mõõtmete, ajalooliste detailide ja teatava auraga on asendamatu vahend kohana kõnetamiseks.

Ajalooline hoone- sõiduhobuste tall / kutsari korter annab täna meile selle füüsilise võimaluse olulise koha ajalugu säilitada ja kaitsta. Mõisa hoonestus on maastikus säilinud väheste muutustega, seda ei ole rikutud suurte uusehitistega ning kõrval asuv looduskaitsealune park loob võimaluse lasta tajuda mõneti puudulikku kuid samas harmoonilist kooslust.

Vähe tähtis ei ole siinkohal, et hoone omanik on Eesti riigiasutus (RMK), mis loob paremad võimalused korraldada Hoone kaitset ja säilimist ning leida ka vahendeid, erinevalt eraomandusega pahatihti kaasas käivate restaureerimispõhimõtetega vastuoluus olevate soovidega.

Käesolevaga teeb autor ettepaneku loobuda RMK-l valminud projektiga kavandatud tegevusest ja kaaluda käesolevas töös pakutud alternatiivi. Ühtlasi teeb autor ettepaneku hoone võtta ehitismälestisena kaitse alla.

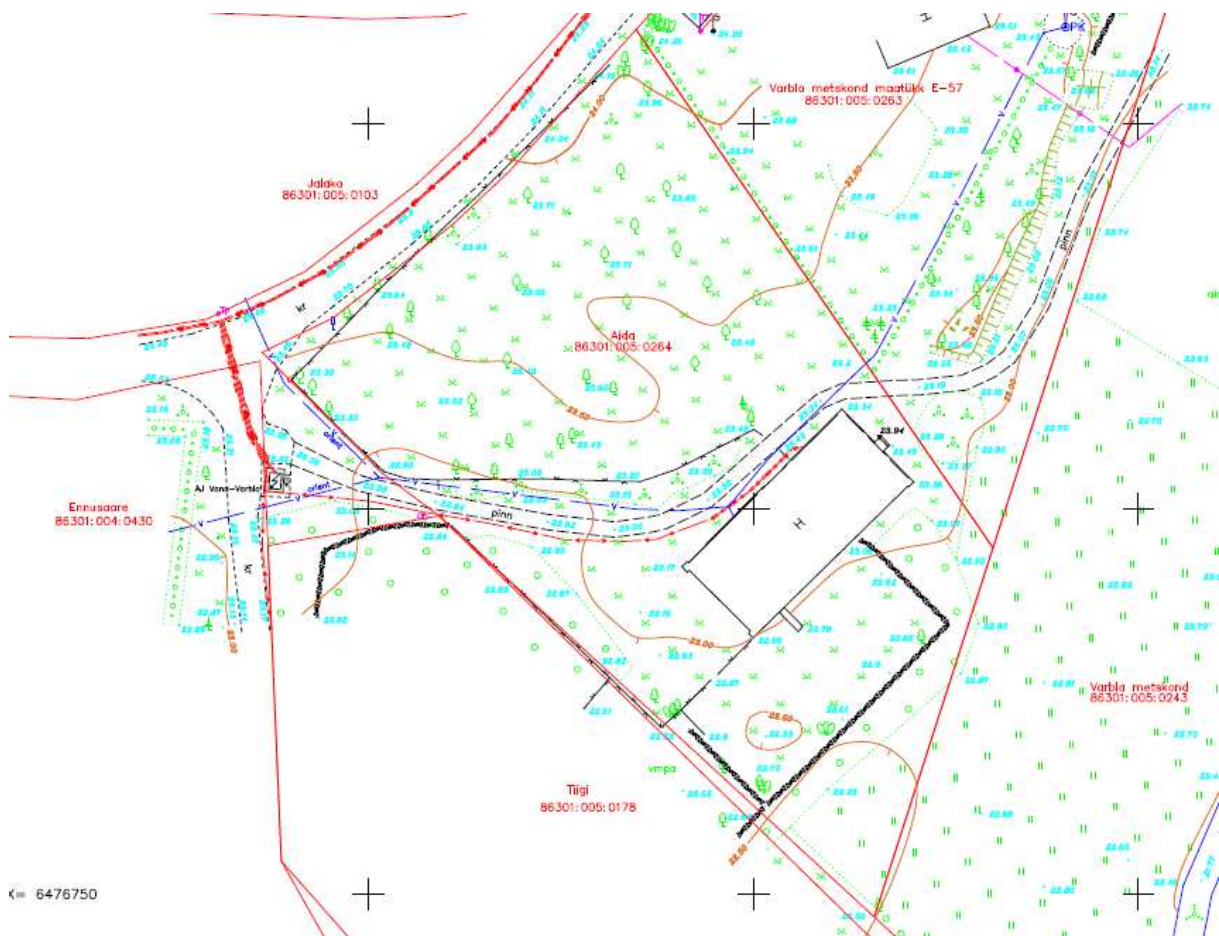
Uste võtmed uuritava hoone palkseinal.

Kasutatud kirjandus ja allikmaterjalid:

- 1) Alo Särg. Pärnumaa mõisad ja mõisnikud. Kirjastus Argo 2011;
- 2) Arvo Veski. Individuaalelamute ehitamine. Tallinn 1969;
- 3) ENTEC AS. Varbla valla üldplaneering. Tallinn 1999
http://www.varbla.ee/ul/Varbla_valla_ylplaneering.pdf;
- 4) Hanila Muuseumi Selts Viljariik II, Hanila ja Karuse ajalooradadel.. Hanila 2003;
- 5) Kultuurimälestiste RPI. Vana-Varbla mõis. Inventariseerimine. Sept. 1977 a; jrk.nr. 3696 ERA.T-76.1.16122;
- 6) Maia Lutsar. Pärnumaa mõisad. Avaldatud artiklid Koduuriijate Seltsi Häälekandja? u. 1995;
- 7) Olev Abner, Silja Konsa, Piret Palm ja Urve Sinijärv. Eesti pargid II . Varrak 2012;
- 8) Pärnu EKE Projekt OÜ. RMK VARBLA LAUT-AIDA RENOVEERIMINE LOODUSKESKUSEKS, Varbla küla, Varbla vald, Pärnumaa; Töö nr. 11066
- 9) Pärnumaa hooneregister. Ait-Laut inventariseerimisplaanid. Töö nr. 8595. Pärnu 1997.
- 10) Rene Kask . MTÜ Varbla Muuseumi fotokogu. Aruküla küla, Varbla vald, Pärnumaa;
- 11) Unto Siikanen. Puidust ehitamine. Kirjastus EHITAME 2012
- 12) Veljo Ranniku. Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Pärnu rajoon.. Tallinn 1977 (fotod 1968) ERA.T-76.1.3211; ftp://195.80.111.130/pub/HTTP/Fotokogu/P3320/Vana-Varbla_mois.pdf.

Aida kinnistu. Väljavõte maa-ameti kaardirakendusest: <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>

Aida KÜ, Varbla küla, Varbla vald, Pärnu maakond.
Maa-ala plaan tehnoõrkudega. OÜ GEOBÜROO. 11.08.2011

RMK VARBLA LAUT-AIDA RENOVEERIMINE LOODUSKESKUSEKS

ESKIISPROJEKT

PÄRNU EKE PROJEKT
2011

Kinnistu	316 Vana-Varbla	Ringkond	Tallinn-Haapsalu KA: Mõisad
Krundi nr	--	Vanad numbrid	--
Viide	EAA.2840.1.712, 9560; EAA.2486.1.1340; EAA.854.2.569; EAA.854.2.568; EAA.3.1.452,454; EAA.863.1.404; EAA.2840.1.9560, 725; EAA.2486.1.1340; EAA.2840.1.712, 719; EAA.2840.1.9532	Märkused	--

Asukoht	Tänav	Majad	Märkused	TLA	EAA
Vana-Varbla mõis (Varbla khk)	--	--	--	--	--

Tehingud

Tehing	maaseadus			Sisu
Kinnistamise kuupäev	06.02.1926	TLA	EAA	--
Tehingu kuupäev	25.10.1919	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Eesti Vabariik	--	--		

Tehing	Tallinna ringkonnakohtu määrus			Sisu
Kinnistamise kuupäev	18.03.1905	TLA	EAA	Omandas pärimise teel senaatori lese Sophie, Josephi t von Pröbstingi (sünd Hamm)(+14.03.1903) testamendi põhjal tema tütre Sophie Luise, Valentini t von Cube (sünd Strohlum) poeg Maximillian, Maximilliani p von Cube
Tehingu kuupäev	12.05.1903	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Maximillian (Max) Valentin von Cube	--	--	+	

Tehing	ostuleping			Sisu
Kinnistamise kuupäev	13.09.1899	TLA	EAA	Konstantin, Karli p von Bremen müüb Massu mõisa küljest metsatüki Kilgi (125 tessatiini) Sophie von Pröbstingile liitmiseks Vana-Varbla mõisaga. Hind 8 500
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Sophie von Pröbsting	--	--	+	

Tehing	müügileping			Sisu
Kinnistamise				Salanõunik Gustav von Pröbsting müüb Vana-Varbla ilma inventarita

kuupäev	24.02.1888	TLA	EAA	oma abikaasale Sophie, Josephi t von Pröbstingile (sünd Hamm). Hind 100 000 hõberubla
Tehingu kuupäev	30.11.1887	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Sophie Ida Klara von Pröbsting		--	+	

Tehing	kokkulepe			Sisu
Kinnistamise kuupäev	12.03.1852	TLA	EAA	Leping Karl Friedrich Georg Eduard von Handtwigi ja Gustav Adolph Daniel von Pröbstingi vahel. Vaiste mõisa talupoegade raieõigusest loobumise eest Vana- ja Uue-Varbla metsades lähev Vaiste mõisa külge 190 tessatiini metsa. Hiljem nimetatakse seda maatükki Suure-tücki
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	

Tehing	päranduse jagamise leping			Sisu
Kinnistamise kuupäev	25.09.1848	TLA	EAA	Kindralmajor Friedrich Gerhard Wilhelm, Gustav Benjamini p von Pröbstingi (+14.04.1846) pärijatevaheline kokkulepe. Titulaarnõunik Gustav von Pröbsting saab Vana-Varbla mõisa. Kuni 23.04.1851 on lesk Johanna (Jeanette) Luise, Gustavi t von Pröbsting (sünd von Nasackin) ühisomanik. Hind 40 945 hõberubla
Tehingu kuupäev	16.03.1848	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Gustav Adolph Daniel von Pröbsting		--	+	

Tehing	enampakkumine			Sisu
Kinnistamise kuupäev	13.09.1828	TLA	EAA	Major Reinhold Magnus von Nasackeni mõis läheb enampakkumisele. Pandiõiguse omandab 20 193 hõberubla + 34 050 bankorubla eest ooberst Friedrich, Gustav Benjamini p Pröbsting/Proebsting/Ülemmaakohtu korraldusega 18.10.1838 kinnistati Vana-Varbla pärusomandiks
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Friedrich Gerhard Wilhelm von Pröbsting		--	+	

Tehing	päranduse jagamise kokkulepe			Sisu
Kinnistamise kuupäev	24.06.1799	TLA	EAA	1733. a Adam Johann von Nasackeni lesk Anna Wilhelmine, Magnus Reinholdi t von Nasacken (sünd von der Pahlen)(teine abielu 1735 Kaspar Friedrich von Reutz). Seejärel tema poeg Magnus Reinhold, Assessor Magnus Reinhold, Adam Johanni p von Nasackeni (+29.06.1792) pärijate vaheline kokkulepe. Varbla mõis jagatakse kaheks, Uue-Varbla ja Vana-Varbla. Poeg, major Magnus Reinhold von Nasacken saab Vana-Varbla. Hind 41 500 rubla. Teine poeg Adam-Gustav saab Uue-Varbla väärtusega 32 500 rubla
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Magnus Reinhold von Nasackin		--	+	

Tehing	pärandijagamise kokkulepe			Sisu
---------------	---------------------------	--	--	-------------

Kinnistamise kuupäev	10.03.1726	TLA	EAA	Pärandi jagamine Magnus Johann, Fromhold Johanni p Nasackini (Peter Nasackini pojapoeg, +1728) ja tema poegadevaheline pärandikokkulepe. Rittmeister Adam Johann saab Varbla ja pärast isa surma hoonestamata Saulepi.
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Adam Johann von Nasackin	--		+	

Tehing	müügileping			Sisu
Kinnistamise kuupäev	20.07.1725	TLA	EAA	Vennad Hinrich ja Axel Gotthard von Nasackinid müüvad oma nõbule rittmeister Adam Johann von Nasackinile 1/2 Varbla mõisast. Hind 2 500 riigitaalrit
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Adam Johann von Nasackin	--		+	

Tehing	Reduktsioonikomisjoni otsus			Sisu
Kinnistamise kuupäev	03.12.1723	TLA	EAA	1698 määras Karl XII Varbla mõisa Nasackinitele ja nende kaaspärijale Otto Magnus Wolffeldtile Soomes asuvate mõisate eest, nii et enamtulud võrreldes Soome mõisatega saaks igal aastal tagasi kroonule makstud. 03.09.1700 tegi kammerkolleegium vastava rendilepingu. Mõis läks Wolffeldti valdusse, kuid ta pidi kaaspärijaile maksma nende osa. Valdab kapten Magnus Johann, Fromhold Johanni p Nasackin
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Magnus Johann von Nasackin	--		+	

Tehing	Karl XII kiri			Sisu
Kinnistamise kuupäev	24.01.1698	TLA	EAA	Karl XII kinnitab oma kirjaga Soomes Nylandis /Uusimaa/ Peter Nasackinilt ära võetud mõisate vastu Varbla mõisa andmisega tema pärijatele. Üks pärijatest on leitnant Otto Magnus, Heinrichi p Wolffeldt (tema teine abikaasa on Johan von Nasackini tütar Helene (+1704)). Varbla oli varem kuulunud Baneri pärijaile.
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Otto Magnus von Wolffeldt	--		+	

Tehing	kinkekiri			Sisu
Kinnistamise kuupäev	23.10.1612	TLA	EAA	1426. a mainitud mõisat Warpell. Varbla koos oma 28 külaga kuulus varem aastate eest Johan Szögele. Kuna see aga end vaenlase kätte vangi andis, redutseeriti temalt mõis, mis hiljem Gustav Banerile läänistati. Vahepeal, 1600 läänistas Karl IX Varbla rittmeister Karsten Schadele / P. von Ungern-Sternberg Gustav Adolf tagastas mõisa Gustav Baneri pojale kapten Nils Banerile
Tehingu kuupäev	--	--	+	
Omandas		TLA	EAA	
Nils Baner	--		+	

Foto 1. Vana-Varbla mõisa peahoone u.1910.a. Foto MTÜ Varbla Muuseum.

Foto 2. Vana-Varbla mõisa peahoone u.1900.a. Foto raamatust Eesti pargid II, lk 300, J. Vali erakogu; Varrak 2012.

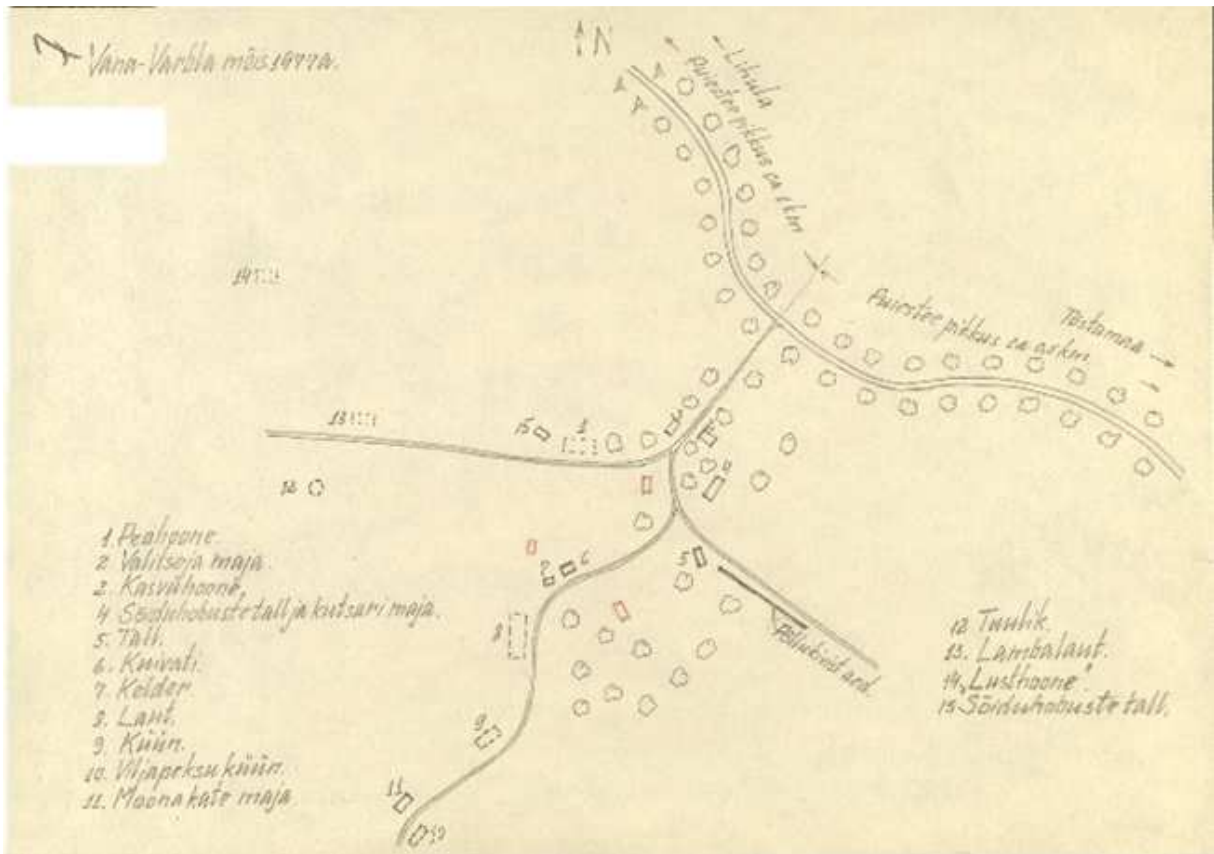

Foto 3. Küünd härgadega Vana-Varbla mõisa peahoone taamal u.1910.a. Foto MTÜ Varbla Muuseum.

Foto 4. Vana-Varbla mõisa peahoone lammutus 1938 a. Foto MTÜ Varbla Muuseum.

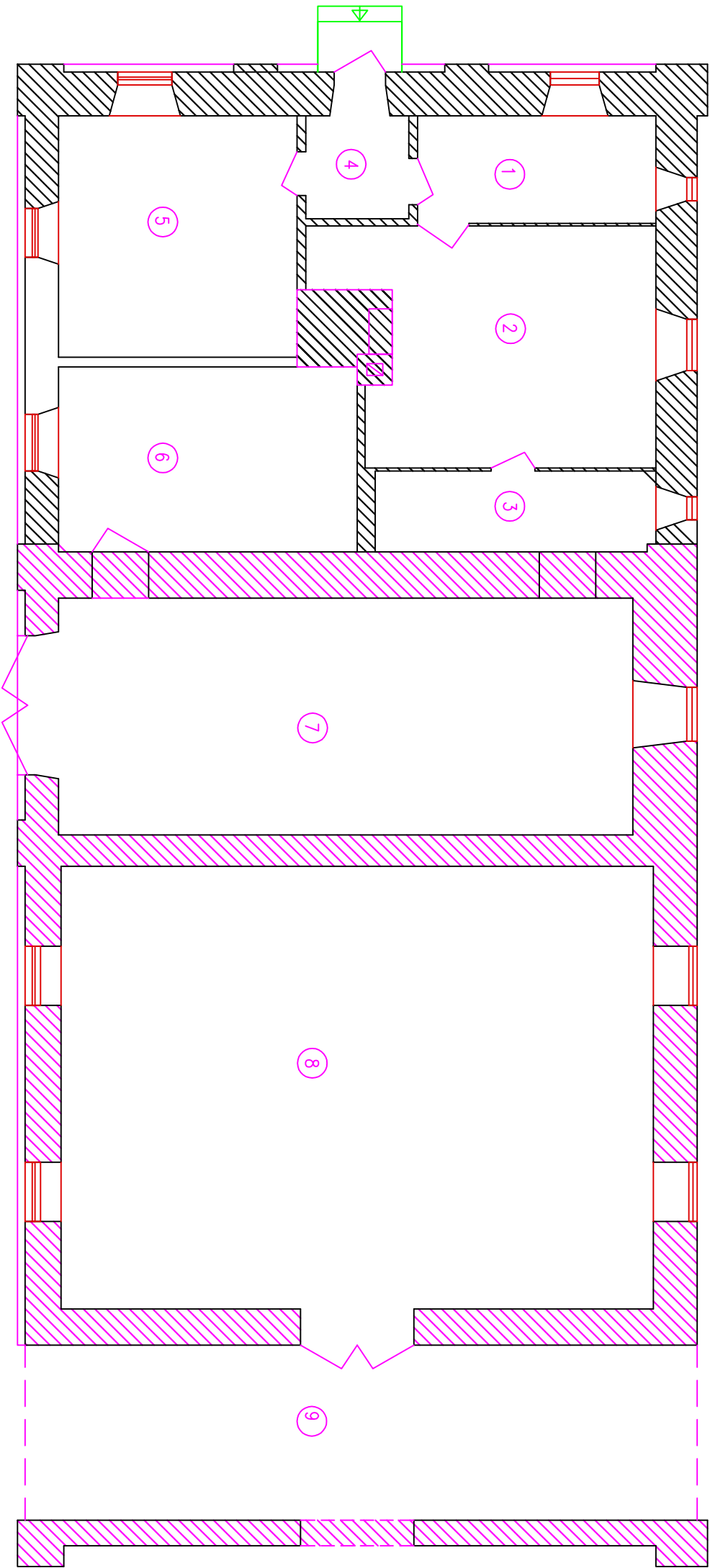
Lisa 4
Vana-Varbla mõisa inventariseerimise materjalid 1977.a.

Vana-Varbla mõis 1977.a. inventariseerimine lk 8; Kultuurimälestiste RPI ; ERA.T-76.1.16122 ;jrk 3696; <http://register.muinas.ee/?menuID=archivalmaterial&action=view&id=3696>

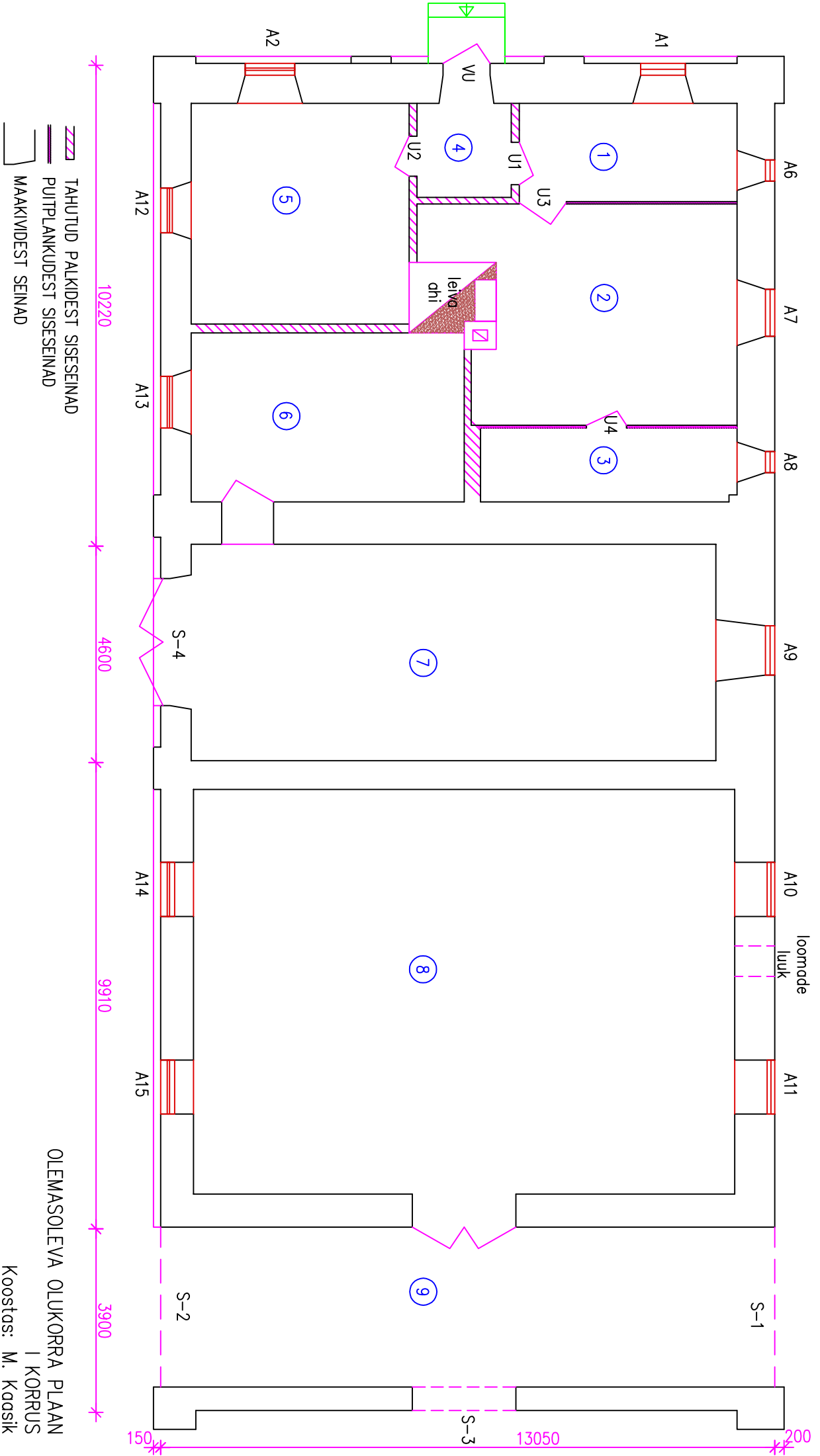
Vana-Varbla mõisa inventariseerimine; Kultuurimälestiste RPI ; ERA.T-76.1.16122;

 VARASEM EHTUSOSA
 19 saj. keskpaik

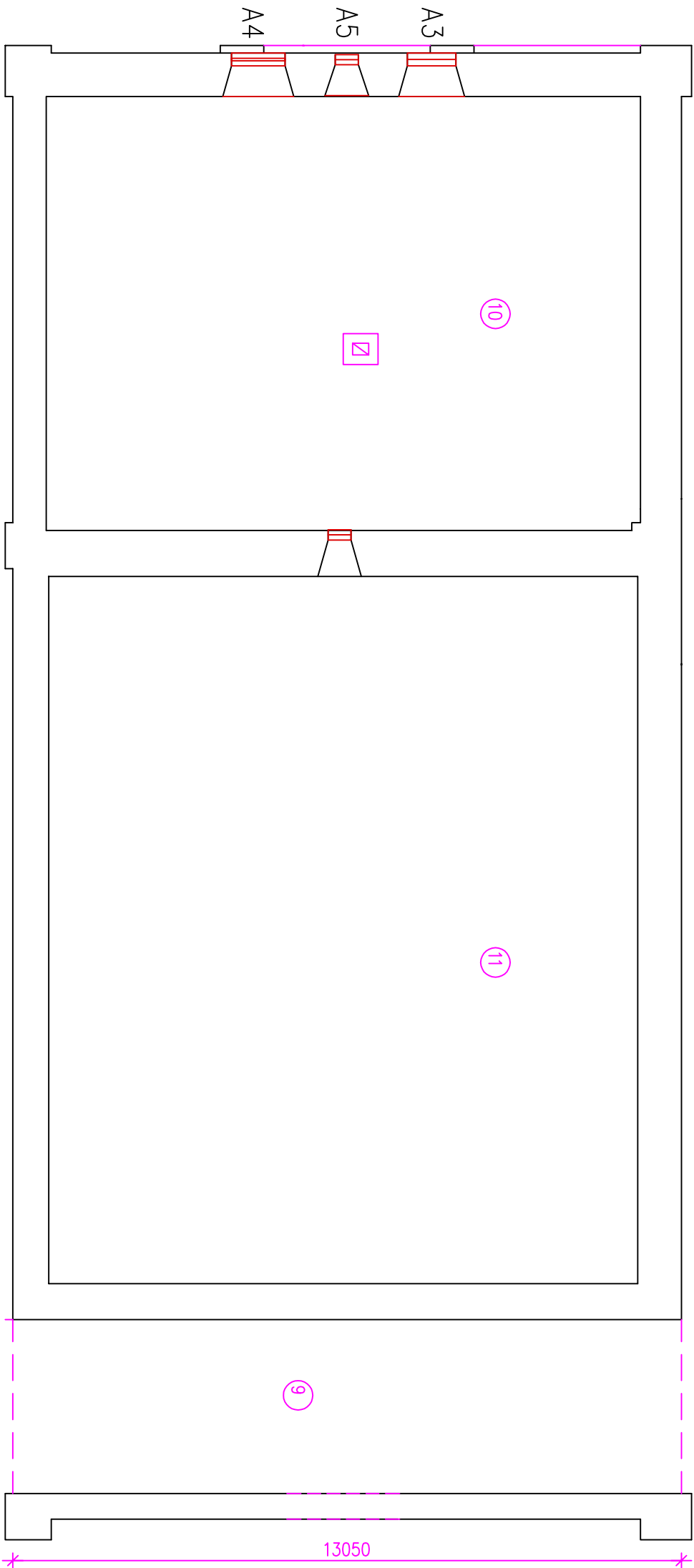

 JUURDEEHTITUS
 1905 a.

HOONE EHTUSJÄRGUD
 Koostas: M. Kaasik
 LISA 5

- ▨ TAHTUTUD PALKIDEST SISESEINAD
- ▨ PUITPLANKUDEST SISESEINAD
- ▨ MAAKIVIDEST SEINAD

OLEMASOLEVA OLUKORRA PLAAN
 I KORRUS
 Koostas: M. Kaasik
 leht 1 LISA 6

OLEMASOLEVA OLUKORRA PLAAN
 II KORRUS
 Koostas: M. Kaasik
 leht 2 LISA 6

Põhjafassaad

Lõunafassaad

Idafassaad.

Läänefassaad

Vaade läänefassaadile

Vaade läänefassaadile

Foto 1. Pragude arenemine otsafassaadis markeeritud punasega.

Foto 2. Pragu otsafassaadis.

Foto3. Pragu otsafassaadis ja välja nihkunud tellissilluse lukukivid.

Foto 4. Müüritist läbiv pragu ulatub ruumi 1põhjapoolsesse nurka.

Foto 5 ja 6 . Müüritise ja nurgapilastri vaheline prao kulgemine.

Foto 6 . Müüritise ja nurgapilastri vaheline prao kulgemine. Kõrval sillus S-1.

Foto 7. Peerumatil lubikrohvitud planksein, lubikrohvitud ja lubjatud välissein ja põranda nurk ruumis 2.

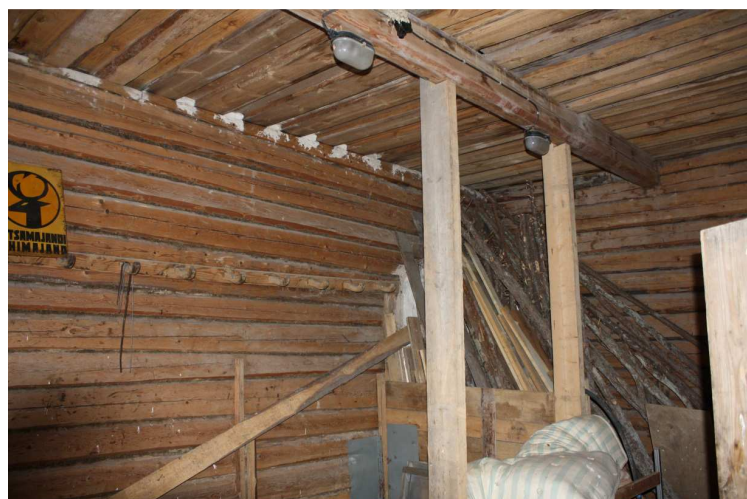

Foto 8. Hästi säilinud tahatud palkidest vaheseinad ruumis 6.

Foto 9. Kaarsillus ruumis 7, seestpoolt punane tellis, välimine osa paekivi, sille 2,67m.

Foto 10. Varisemisohklik kaarsillus ruumis 9, seestpoolt punane tellis, väljast paekivi, sille 3,35m.

Foto 10. Laetaladel asuvülekattega laudis: laius 25-28cm , paksus ca 30mm. Ruum 10..

Foto 11. Laetala ja vahelae laudis ruumis 3

Foto 12. Vahelagi toepostidega ruumis 8.

Foto 12. Ruum 7: vahelagi toepostidega, betoonpõrand.

Foto 13. Pööning. Hoonetevaheline lammutatud viiluosa ja eterniit katusekate selle kohal.

Foto 14. Ruum 10- Pööning. Toolvark ja selle kinnitused riiskadega.

Foto 15. Ruum 2. Leivaahi. Näha õhu tsirkuleerimise avad ja leivaahju suue.

Lisa 9: VÄÄRTUSLIKUD DETAILID JA EHTUSOASD
Autori fotod

Foto 1. Kivikildudega dekoreeritud vuugikrohv.

Foto 2. Säilinud sillus S-1, algne tala, laastukatus.

Foto 3. Kivimüüritis, algne sillus A10 kohal.

Foto 4. Algsed märkidega puitkonstruktsioonid: sarika ja penni osa.

Foto 5. Sillused S-1 ja akna A11 kohal.

Foto 6. Loomaluuk idafassaadi seinas.

Lisa 9: VÄÄRTUSLIKUD DETAILID JA EHTUSOASD
Autori fotod

Foto 7. Aken A1.

Foto 8. Aken A7.

Foto 9. Aken A7 seest. Pales luugikinnituse pesa.

Foto 10. Aken A8.

Foto 11. Aknad A3-A5, algupäraste lengide ja raamidega.

Foto 12. Akna A2 detail- sepishinge kandur.

Lisa 9: VÄÄRTUSLIKUD DETAILID JA EHTUSOASD
Autori fotod

*Foto 13. Akna A13 haak ja
sepisvõre.*

Foto 14. Aknad A2 ja A12 sepisvõred ruumis 5.

Foto 15. Sepised uksel U1.

Foto 16. Sepishinged uksel U3.

Foto17. Lukk uksel U4.

Foto 18. Sepissulused uksel U2.

Lisa 9: VÄÄRTUSLIKUD DETAILID JA EHTUSOASD
Autori fotod

Foto19. Lubjatud (ja lubikrohvitud) tahatud palkidest vaheseinad.

Foto20. Sepistrellid aknal A13, ruumis 6.

Foto21. Kiviaiaga piiratud ala Hoonest idas ja selle taga vaade põldudele.